

บทที่ 2

แนวความคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจของตำรวจกับ “เจ้าผู้ปกครอง” ตามแนวความคิดของ นิโคโล มาคิอาเวลลี

แนวความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี

อิตาลี นับเป็นประเทศที่เจริญรุ่งเรือง มีความก้าวหน้าในทางศิลปวิทยาการและ
ร่ำรวยที่สุดในยุโรปในปลายศตวรรษที่ 14 และตลอดศตวรรษที่ 15 ซึ่งฟลอเรนซ์นับเป็น
เมืองที่ร่ำรวยมากที่สุดของอิตาลี เป็นศูนย์กลางทางอุตสาหกรรมและการเงินมาเป็นเวลา
สองศตวรรษก่อนที่มาคิอาเวลลี จะถือกำเนิดขึ้นมา² เมื่อมาถึงยุคของมาคิอาเวลลี เป็นช่วง
ที่มีการแย่งชิงอำนาจภายในคาบสมุทรอิตาลี ระหว่างนครรัฐเล็กๆ อย่างฟลอเรนซ์ มิลาน
เวนิส เนเปิลส์ และรัฐศาสนจักร ตลอดจนการแทรกแซงของมหาอำนาจภายนอกคือฝรั่งเศส
สเปน และจักรวรรดิโรมัน ซึ่งเป็นไปอย่างดุเดือดตั้งแต่ ค.ศ.1494 เรื่อยมา

ตระกูลเมดิชิ มีอำนาจในฟลอเรนซ์ ตั้งแต่ ค.ศ.1387 จนกระทั่ง ค.ศ.1494
ประชาชนเริ่มไม่พอใจที่พวกเมดิชิได้สร้างระบอบอภิชนาธิปไตยขึ้น เกิดการลุกฮือขึ้น
ต่อต้านอำนาจของพวกเมดิชิ จนต้องหนีออกจากเมืองฟลอเรนซ์ไป ประชาชนได้สถาปนา
สาธารณรัฐขึ้น โดยมีรัฐธรรมนูญให้ชนชั้นกลางมีบทบาทสำคัญ แต่ในที่สุดก็ตกอยู่ในกำมือ
ของพระนิกายโดมินิกัน คือ เจโรม ซาโวนาโรลา ซึ่งครอบงำการเมืองการปกครอง

² พงษ์เพ็ญ ศกุนตาภัย. ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่ (นนทบุรี : โรงพิมพ์อักษร, 2536). หน้า 1.

ฟลอเรนซ์อยู่นานถึง 4 ปี ระหว่าง ค.ศ.1494-1498 เจโรม ซาโวนาโรลา ได้จัดตั้ง “ประชาธิปไตยเหาะ” ขึ้น แต่ระบอบการปกครองนี้ก็จบลงด้วยการถูกแขวนคอและถูกเผาพร้อมกับสานุศิษย์สองคนของ เจโรม ซาโวนาโรลา เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 1498³

มาคิอาเวลลี เริ่มเข้ารับราชการในตำแหน่ง เลขานุการฝ่ายยุติธรรม แห่งสาธารณรัฐฟลอเรนซ์ เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 1498 จากนั้นไม่นานนักก็ได้ทำงานในตำแหน่ง เลขานุการคณะมนตรีแห่งเสรีภาพและสันติภาพ อีกตำแหน่งหนึ่ง ซึ่งคณะมนตรีนี้มาจากการเลือกตั้ง ทำหน้าที่บริการสาธารณะหลายอย่างด้วยกัน ที่สำคัญได้แก่ การติดต่อกับชุดแห่งฟลอเรนซ์ในต่างประเทศ มาคิอาเวลลี ดำรงตำแหน่งเลขานุการคณะมนตรี จนถึงปี ค.ศ.1512 รวม 14 ปี ซึ่งตลอดระยะเวลาเหล่านั้น อิตาลีถูกรุกรานจากฝรั่งเศส สเปน สวิต และเยอรมัน โดยไม่มีรัฐใดในอิตาลีมีกำลังแข็งแกร่งพอที่จะขับไล่ผู้รุกรานได้ ทั้งนี้ก็เนื่องมาจาก อิตาลีแตกแยกกันมากนั่นเอง มีการแบ่งออกเป็นรัฐเล็กรัฐน้อยจำนวนมาก และไม่มีการจัดระเบียบกองทัพทหาร ซึ่งเรื่องเหล่านี้อยู่ในสายตาของนักคิดที่เชื่อว่าเป็นเรื่องที่สามารถแก้ไขได้อย่างมาคิอาเวลลีโดยตลอด

ในปี ค.ศ.1502 มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้ ซอเดอร์นี ขึ้นมาใช้อำนาจ โดยซอเดอร์นีผู้นี้โปรดปรานมาคิอาเวลลีเป็นอันมาก และใช้กองทัพแห่งชาติแทนกองทหารรับจ้างในปี ค.ศ.1506 ตามคำแนะนำของมาคิอาเวลลี หลังจากกองทหารแห่งชาติของมาคิอาเวลลีประสบชัยชนะในสงครามในปี ค.ศ.1509 ทำให้ชื่อเสียงของมาคิอาเวลลีแพร่หลายไปมากยิ่งขึ้น แต่ความสัมพันธ์กับซอเดอร์นี ก็เป็นอันตรายต่อมาคิอาเวลลีเช่นกัน เพราะเมื่อรัฐบาลสาธารณรัฐถูกโค่นล้ม ตระกูลเมดิชิกลับเข้ามามีอำนาจในฟลอเรนซ์ อีกครั้งในปี ค.ศ.1512 มาคิอาเวลลีก็ถูกถอดจากตำแหน่งเลขานุการและถูกคุมขังอยู่

³ ชัยวัฒน์ สถานานันท์. ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ตราฟิค อาร์ต, 2527), หน้า 213.

หลายเดือนในฐานะผู้ต้องสงสัยว่าคิดร้ายต่อตระกูลเมดิชิ และถูกเนรเทศไปอยู่ที่ร็อคคาซานคาสซีอาโน ซึ่ง ณ ที่นี้ มาคิอาเวลลีทำได้เพียงอ่านหนังสือคลาสสิกต่างๆ เพื่อคลายทุกข์ ซึ่งทำให้เขาเชื่อมั่นมากขึ้นว่า การจัดตั้งรัฐที่ทรงพลังและการมีกองทัพแห่งชาติเท่านั้นที่จะปลดปล่อยอิตาลีจากการรุกรานของต่างชาติได้ แต่ก็ต้องอาศัยบุคคลที่สามที่มีพลังความคิดสร้างสรรค์ เกิดแรงบันดาลใจในความรักชาติ มีความสามารถที่จะทำให้ความคิดทางการเมืองนี้บังเกิดผลดี ซึ่งผู้ที่มาคิอาเวลลีหมายตาไว้ก็คือ จูเลียโน เดอ เมดิชิ ทั้งนี้ก็สืบเนื่องจากตระกูลเมดิชิ ได้ครอบครองฟลอเรนซ์อยู่ และมาคิอาเวลลี ต้องการเขียนหนังสือในรูปคำสอน ด้วยความหวังว่าจะช่วยทำให้ความคิดและความเชื่อของเขาเป็นผลขึ้นมา ตำราทางการเมืองที่ว่านี้ก็คือ “เจ้าผู้ปกครอง” ซึ่งเดิมที่มาคิอาเวลลีต้องการเขียนคำอุทิศให้กับจูเลียโน เดอ เมดิชิ แต่เนื่องจากจูเลียโน เดอ เมดิชิ ถึงแก่กรรมเสียก่อน มาคิอาเวลลี จึงได้เปลี่ยนเป็นเขียนคำอุทิศให้แก่ โลเร็นโซ เดอ เมดิชิ ผู้ปกครองฟลอเรนซ์คนต่อมา

ต่อมา มาคิอาเวลลี ได้รับการดูแลจากพวกเมดิชิ โดยได้รับเงินค่าเลี้ยงดูจำนวนหนึ่ง สำหรับงานเขียน “ประวัติศาสตร์แห่งฟลอเรนซ์” ภายหลังได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย พวกเมดิชิได้มอบงานในหน้าที่ที่คู่ควรให้แก่มาคิอาเวลลี ครั้นต่อมาพวกเมดิชิถูกขับออกจากฟลอเรนซ์ สาธารณรัฐได้รับการสถาปนาใหม่ มาคิอาเวลลีจึงหมดหวังที่จะได้รับการเกื้อกูลจากระบอบที่จะตั้งขึ้นใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากผลงานเรื่อง “เจ้าผู้ปกครอง” ที่เขาเขียนขึ้นเพื่ออุทิศให้แก่ทรราชย์ นอกจากนั้น ยังรับเงินว่าจ้างจากตระกูลเมดิชิจากงานเขียน “ประวัติศาสตร์แห่งฟลอเรนซ์” ด้วยเหตุนี้ เมื่อมีการตั้งเลขานุการคณะมนตรีแห่งเสรีภาพและสันติภาพขึ้นใหม่ มาคิอาเวลลีซึ่งเคยดำรงตำแหน่งนี้ จึงไม่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ในที่สุดความเสียใจก็กระทบการเป็นโรคไส้ที่ร้ายแรง ทำให้

มาคิอาเวลลีเสียชีวิต เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 1527⁴ รวมอายุได้ 58 ปี โดยที่มาคิอาเวลลีเอง มิได้ล่วงรู้หรือมีโอกาสชื่นชมผลงานเขียนของเขามาก่อนเลย ทั้งๆ ที่งานเขียนของเขาได้รับการกล่าวถึงและเป็นที่ยอมรับของคนรุ่นต่อๆ มากว่า 400 ปี จนกระทั่งทุกวันนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานเขียนที่ชื่อ “เจ้าผู้ปกครอง”

การศึกษาแนวความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีใน “เจ้าผู้ปกครอง”

ในบรรดาวรรณกรรมที่มาคิอาเวลลีเขียนขึ้น “เจ้าผู้ปกครอง” นับได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงมากที่สุดชิ้นหนึ่ง มาคิอาเวลลีแบ่งการเขียนออกเป็นสี่สิบหกบท แจกแจงคำสอนต่างๆ เพื่อเจตนาที่จะสื่อความคิดทางการเมืองของตนถึงผู้อ่านเกี่ยวกับวิธีการก่อตั้งรัฐ การธำรงรักษาและการแผ่ขยายรัฐ นอกจากนั้น ได้เสนอให้เจ้าผู้ปกครองสร้างกองทัพแห่งชาติที่เข้มแข็ง เพื่อปลดปล่อยอิตาลีจากการครอบครองของต่างชาติ ทั้งนี้ เนื้อหาของ “เจ้าผู้ปกครอง” อาจแบ่งได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ⁵

- 1) ส่วนที่มาคิอาเวลลี ยกตัวอย่างของผู้ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมต่างๆ ประสิทธิภาพสำเร็จในการก้าวขึ้นสู่อำนาจ การขยายอำนาจ และการรักษาอำนาจไว้ให้ยาวนาน
- 2) ส่วนที่มาคิอาเวลลี ให้คำสอนและคำแนะนำต่างๆ เกี่ยวกับศิลปะในการปกครอง โดยการศึกษาธรรมชาติของมนุษย์เป็นสำคัญ

⁴ ธงชัย จำสุวรรณ, “การศึกษาเปรียบเทียบความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีกับ หลวงวิจิตรวาทการ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2539) , หน้า 44.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 45.

มาคิอาเวลลี แบ่งรูปแบบการปกครองออกเป็น สาธารณรัฐ อันหมายถึงรัฐที่ไม่ได้ปกครองโดยกษัตริย์ และนครรัฐซึ่งยังแบ่งย่อยออกไปอีกเป็น นครรัฐที่สืบสันตติวงศ์ นครรัฐผสม และนครรัฐใหม่ ในทัศนะของมาคิอาเวลลี นครรัฐที่มาจาก การสืบสันตติวงศ์ สามารถธำรงรักษาไว้ได้ง่ายที่สุด เพราะประชาชนเคยชินต่อการเชื่อฟังอยู่แล้ว ในขณะที่นครรัฐผสม อันได้แก่นครรัฐใหม่ที่ถูกผนวกเข้ากับราชอาณาจักรหนึ่งนั้น เสถียรภาพแห่งอำนาจจะมีได้ยากลำบาก โดยเฉพาะเมื่ออาณาจักรส่วนที่ถูกผนวกเข้ามาใหม่นี้ เป็นคนละเชื้อชาติกับอาณาจักรส่วนเก่าของรัฐ ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาต่างๆ อันอาจเกิดขึ้นได้ในอาณาจักรส่วนใหม่ของรัฐ มาคิอาเวลลี ได้เสนอวิธีการแก้ไขปัญหาไว้ 4 ประการด้วยกัน คือ

- 1) ให้เจ้าผู้ปกครองเข้าไปอยู่ในอาณาจักรส่วนใหญ่ของรัฐ
- 2) จัดตั้งเป็นอาณานิคม
- 3) จัดขบวนการครอบงำ หรืออิทธิพลของต่างชาติในอาณานิคมนั้น
- 4) บั่นทอนกำลังของรัฐที่เข้มแข็งที่สุด และสนับสนุนรัฐที่อ่อนแอที่สุด

นครรัฐที่มาคิอาเวลลีให้ความสนใจมากที่สุดได้แก่ นครรัฐใหม่ ซึ่งหมายถึงนครรัฐที่ได้รับการจัดตั้งขึ้น โดยการใช้กำลังอาวุธ หรือโดยกุศโลบายทางการเมือง หรือโดยการกระทำเยี่ยงโจร

มาคิอาเวลลี ได้แยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่างการใช้ความโหดร้ายในทางที่ดี กับการใช้ความโหดร้ายในทางที่เลว เพื่อธำรงรักษารัฐที่ยึดครองมาได้ ความโหดร้ายในทางที่ดีได้แก่ ความโหดร้ายที่ถูกนำมาใช้โดยทั้งหมดพร้อมๆ กันในตอนต้นของการขึ้นครองอำนาจ เพื่อสร้างความปลอดภัยให้กับเจ้าผู้ปกครองคนใหม่ เจ้าผู้ปกครองคนใหม่จะต้องใช้ความโหดร้ายทั้งหมดที่จำเป็น และดำเนินการไปพร้อมๆ กัน เพื่อที่จะได้ไม่ต้องกลับมาใช้อีก เพราะการประทัບความรู้สึกความโหดร้ายไว้ในใจอยู่นานน้อยเท่าใด ก็จะทำให้ความขมขื่นเจ็บปวดน้อยลงเท่านั้น ในขณะที่ความดีต่างๆ ต้องค่อยๆ กระทำไป และ

ทั้งช่วงระยะเวลา เพื่อให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งมากขึ้น ใน “เจ้าผู้ปกครอง” มาคิอาเวลลี สอนเจ้าผู้ปกครองที่หวังจะครองอำนาจให้ยืนยาวให้เรียนรู้ที่จะเป็นคนไม่ดี เจ้าผู้ปกครองที่รอบคอบไม่ควรเชื่อมั่นศรัทธากับสิ่งใด เมื่อเหตุผลที่ทำให้เขาศรัทธาเชื่อถือถึงนั้นดับไปแล้ว เจ้าผู้ปกครองควรทำลายชีวิตศัตรูมากกว่าการยึดทรัพย์ เพราะคนที่ตายแล้วแก้แค้นไม่ได้⁶ และเห็นว่าคนจะลืมการตายของบิดาตนง่ายกว่าการสูญเสียทรัพย์มรดกที่จะได้รับมา ดังนั้น การกำจัดครอบครัวของเจ้าผู้ปกครองอื่นที่ตนต้องการดินแดนอย่างถาวรจึงเป็นสิ่งที่พึงกระทำ

ปรัชญาการเมืองของมาคิอาเวลลี ได้สร้างความปลอดภัยประโลมแก่นมนุษย์สองประการกล่าวคือ ประการแรกได้ตอกย้ำให้มนุษย์เข้าใจว่าสาเหตุแห่งปัญหาทางสังคมการเมืองนั้นมีสาเหตุมาจากมนุษย์ ซึ่งยังอาจมีทางแก้ไขได้ และประการที่สองคือให้มนุษย์ได้เห็นว่าการแก้ปัญหาสังคมการเมืองเพื่อสร้างระเบียบทางสังคมนั้นอยู่ที่ตัวมนุษย์ มนุษย์จำต้องพยายามเรียนรู้วิธีการต่างๆ ที่จะใช้พลังคุณธรรม ความสามารถของมนุษย์เอาชนะโชคชะตาให้ได้ ซึ่งการจะให้บรรลุในสิ่งเหล่านี้ มนุษย์จำเป็นต้องรู้จักทั้งตนเองและสถานะแวดล้อม เพราะสองสิ่งนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนาพลังคุณธรรมความสามารถของมนุษย์นั่นเอง

มาคิอาเวลลี ได้ฉายภาพลักษณะของเจ้าผู้ปกครองคนใหม่ของเขาให้เห็นประเด็นอยู่ที่ว่า เจ้าผู้ปกครองนี้จะต้องวางตนอย่างไรกับผู้ใต้ปกครองและมิตรของเขา เรื่องนี้ มาคิอาเวลลี ชี้ว่า เจ้าผู้ปกครองจะต้องดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางภัยอันตรายและมีความหวาดกลัวที่จะเกิดขึ้นกับเจ้าผู้ปกครอง คือ เรื่องภายในรัฐและพฤติกรรมของผู้ใต้ปกครอง และประการที่สอง เป็นเรื่องภายนอกรัฐและความมุ่งหมายของมหาอำนาจที่อยู่รอบรัฐ

⁶ ชัยวัฒน์ สถานานันท์, ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่, หน้า 221.

ท่ามกลางความเป็นจริงเหล่านี้ เจ้าผู้ปกครองจึงไม่อาจดำรงชีวิตอย่างที่ควรจะเป็นได้ เจ้าผู้ปกครองที่ต้องการดำรงอยู่ในอำนาจจะต้องหัดเรียนรู้ที่จะทำตนไม่ให้เป็นคนดีเสมอไป คือ เป็นคนดีก็ได้ หรือ เป็นคนไม่ดีก็ได้ตามแต่ความจำเป็น จริงอยู่ที่ว่าสุดยอดความปรารถนาก็คือเจ้าผู้ปกครองสามารถรวมคุณสมบัติที่ดีทุกอย่างเอาไว้ในตัว ไม่ว่าจะเป็นคนใจกว้าง ชอบช่วยเหลือผู้อื่น อ่อนไหวต่อการเห็นความทุกข์ยากของผู้อื่น เป็นคนมีสติจรรยาหนักแน่นและกล้าหาญ อ่อนโยน บริสุทธิ์ผุดผ่อง ซื่อตรง จริงจังและเคร่งศาสนา ซึ่งธรรมชาติของมนุษย์ไม่ได้เอื้ออำนวยให้เป็นเช่นนั้นได้โดยง่าย จึงเป็นเรื่องดีที่เจ้าผู้ปกครองจะต้องรู้จักหลบหลีกความชั่วต่างๆ ที่จะทำให้สูญเสียรัฐ รู้จักต่อต้านความชั่วอื่นๆ ความบกพร่องหรือความชั่วบางอย่างก็อาจจะจำเป็นต่อการธำรงรักษารัฐ ในขณะที่ความดีบางอย่างก็อาจทำให้สูญเสียรัฐได้เช่นกัน ทั้งนี้เพราะว่าคุณสมบัติบางประการที่ดูว่าเป็นคุณธรรม กลับสร้างความหายนะให้แก่เจ้าผู้ปกครอง แต่คุณสมบัติบางประการที่ดูว่าเป็นความชั่ว กลับส่งผลให้เจ้าผู้ปกครองอยู่รอดปลอดภัยและมีความสุขสมบูรณ์พูนสุข ดังนั้นถ้าเจ้าผู้ปกครองต้องการรักษาอำนาจทางการปกครองไว้ เขาจะต้องเรียนรู้ว่าจะเป็นผู้ไร้คุณธรรมได้อย่างไร และจะต้องรู้จักใช้หรือไม่ใช้ตามความจำเป็น เจ้าจะต้องเรียนรู้ที่จะเป็นทั้งราชสีห์และสุนัขจิ้งจอกในคราวเดียวกัน นั่นคือ เขาจะต้องวางตัวให้เป็นที่น่าเกรงขาม ขณะเดียวกันก็ยังคงเล่นเหลี่ยมอันกลอกกลิ้งไว้ เจ้าผู้ปกครองจะต้องวางตนให้ผู้ที่ปกครองเห็นว่าเป็นผู้มีคุณธรรม เคร่งครัดในศาสนา แม้ว่า การกระทำกลับหลังจะเป็นตรงข้ามก็ตาม

มาคิอาเวลลี ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับอุดมคติของผู้ที่จะเป็นเจ้าผู้ปกครอง จะต้องได้ชื่อว่าเป็นคนที่เสรีและใจกว้าง อย่างไรก็ตาม ความเป็นคนตระหนี่ก็เป็นสิ่งหนึ่งในบรรดาข้อบกพร่องที่ช่วยในการปกครองรัฐได้มาก ความเป็นคนใจกว้างและสุรุษสุร่ายจะ

⁷ พิชิต จงสถิตยวัฒนา. เผด็จการเจ้ามาคิอาเวลลี (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิชิตการพิมพ์, 2524), หน้า 91.

ทำให้เจ้าผู้ปกครอง เอาชนะใจคนได้ไม่มากนัก แต่จะทำให้คนส่วนใหญ่เป็นปฏิปักษ์กับเจ้าผู้ปกครอง และเมื่อเจ้าผู้ปกครองจนลง ก็จะทำให้สูญเสียความเคารพนับถือจากผู้ใต้ปกครองทั้งหมด ในขณะที่เดียวกันเจ้าผู้ปกครองก็ต้องการได้ชื่อว่าเป็นคนเมตตาปราณีและไม่โหดร้าย แต่ต้องระวังว่าอย่าใช้ความเมตตาในทางที่ผิด จนทำให้บ้านเมืองเกิดความไม่สงบเรียบร้อย อย่าลืมน่าว่าบางครั้งความโหดร้ายก็สามารถช่วยให้เกิดความสงบเรียบร้อย และมีเอกภาพได้ ถ้าความโหดร้ายนั้นสามารถทำลายความไม่สงบเรียบร้อยได้ ความโหดร้ายนั้นก็สมควรแก่การยกย่องเช่นกัน

ประเด็นที่ควรพิจารณาต่อไปก็คือ เจ้าผู้ปกครองควรจะเป็นคนที่คนรักมากกว่าที่จะเป็นคนที่คนกลัว หรือเป็นคนที่คนกลัว มากกว่าเป็นคนที่คนรัก ซึ่งหากเป็นไปได้ ก็ควรที่จะเป็นทั้งสองอย่างพร้อมๆ กัน แต่หากจำเป็นต้องเลือกทางใดทางหนึ่ง มาพิจารณาแล้วเห็นว่า เจ้าผู้ปกครองควรที่จะเป็นคนที่คนกลัวมากกว่าเป็นคนที่คนรัก ด้วยเหตุผลว่า มนุษย์ทั่วไป เป็นผู้กระหายในประโยชน์ ช้อนเร้น เกรงภัยอันตราย เป็นคนอกตัญญู และชอบหักหลัง トラบใดที่เจ้าผู้ปกครองทำให้เขาอยู่ดีมีสุข เขาก็จะภักดีต่อเจ้าผู้ปกครอง แม้ยอมสละเลือดเนื้อ ชีวิต ทรัพย์สินของเขา แต่เมื่อภัยอันตรายเข้ามาใกล้ตัวเมื่อใด เขาก็จะทิ้งเจ้าผู้ปกครองและหันหลังให้ทันที น้ำใจที่เจ้าผู้ปกครองได้มาด้วยความเมตตากรุณาของเจ้าผู้ปกครอง จะทำให้สูญเสียทุกอย่างในไม่ช้า นอกจากนี้มนุษย์ยังไม่ค่อยจะเกรงกลัวที่จะล่วงเกินผู้ที่ทำตนให้เป็นที่คนกลัว กล่าวคือ ธรรมชาติของมนุษย์จะไม่เกรงกลัว และกล้าที่จะล่วงเกินผู้ที่พยายามสร้างภาพลักษณ์ให้คนกลัว และประการสุดท้าย การที่เจ้าผู้ปกครองจะเป็นที่รักของคนหรือไม่ นั่น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเจ้าผู้ปกครองเอง แต่ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของมนุษย์ แต่การที่เป็นคนที่คนกลัว จะขึ้นอยู่กับตัวของเจ้าผู้ปกครองเอง มนุษย์จะกลัวอารมณ์ของเจ้าผู้ปกครอง ดังนั้น เจ้าผู้ปกครองที่ชาญฉลาด จะต้องไม่หวังพึ่งในสิ่งที่ขึ้นอยู่กับคนอื่น แต่จะต้องพึ่งในสิ่งที่เจ้าผู้ปกครองสามารถกระทำได้หรือมีอยู่ในตัวของเจ้าผู้ปกครองเอง

บทที่ได้รับการติเตียนมากที่สุดของ “เจ้าผู้ปกครอง” ก็คือเรื่องเจ้าผู้ปกครองจะรักษาคำพูดของเขาไว้ได้อย่างไร ซึ่งเป็นบทที่แสดงออกถึงแก่นสารของมาคิอาเวลลี ซึ่งบรรดานักการเมืองที่ต้องการความสำเร็จทางการทูต อ่านกันอย่างใจจดใจจ่อ โดยมาคิอาเวลลี ได้นำข้อเท็จจริงที่ว่า เจ้าผู้ปกครองที่มีผลงานยิ่งใหญ่ล้วนแต่เป็นผู้ละเมิดคำมั่นสัญญาและปกครองผู้อื่นด้วยเล่ห์กล ซึ่งจะทำให้เจ้าผู้ปกครองสามารถมีชัยชนะเหนือผู้ที่ตั้งตนอยู่แต่ในความสัตย์ เนื้อหาสาระของวรรณกรรมเรื่องนี้กล่าวถึง เจ้าผู้ปกครองที่ดีจะต้องรู้จักปฏิบัติตนได้ทั้งเชิงสัตย์และเชิงมนุषย์ คุณสมบัติเชิงมนุषย์คือการต่อสู้ด้วยกฎหมายอย่างสม่ำเสมอและด้วยความจงรักภักดี ส่วนคุณสมบัติเชิงสัตย์ก็คือการต่อสู้ด้วยกำลังและเล่ห์กล เจ้าผู้ปกครองที่ดี จะต้องมีความสมบัตินี้ทั้งสองอย่างในเวลาเดียวกัน กล่าวสำหรับสัตย์ เจ้าผู้ปกครองจะต้องเป็นได้ทั้งราชสีห์และสุนัขจิ้งจอก ที่จะทำให้เห็นว่าเป็นผู้ที่มีอำนาจยิ่งใหญ่เช่นราชสีห์ที่สัตว์อื่นๆ ต่างเกรงกลัว และมากด้วยเล่ห์กล ดังเช่นสุนัขจิ้งจอกที่ไม่ต้องเคาะพธูญาหรือข้อผูกพันต่างๆ เมื่อการกระทำเช่นนั้นจะเป็นผลเสียต่อเจ้าผู้ปกครอง ดังคำกล่าวของมาคิอาเวลลีที่ว่า “... ถ้ามนุषย์เป็นคนดีทั้งหมด คำสอนนี้ก็ไม่ได้ แต่โดยที่มนุषย์เป็นคนเลวและไม่รักษาคำพูดที่มีต่อท่าน ท่านก็ไม่จำเป็นต้องรักษาคำพูดที่มีต่อพวกเขา ...”⁸ เจ้าผู้ปกครองที่รู้จักทำตนเป็นสุนัขจิ้งจอกได้ดีที่สุดคือเจ้าผู้ปกครองที่มีความสมบูรณ์พูนสุขมากที่สุด แต่มีเงื่อนไขว่า ต้องรู้จักซ่อนนัยสภาพความเป็นสุนัขจิ้งจอกและมีศิลปะในการเสแสร้ง เจ้าผู้ปกครองไม่จำเป็นต้องมีคุณสมบัติที่ดีทั้งหมด แต่จำเป็นต้องทำให้เห็นว่าเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่ดีเช่นนั้น ทั้งนี้เพราะบางครั้งคุณสมบัติดีๆ เหล่านี้อาจทำให้เจ้าผู้ปกครองพบกับความเลวร้ายและหายนะ ในทางตรงข้ามเพื่อธำรงรักษารัฐไว้ เจ้าผู้ปกครองอาจต้องกระทำในสิ่งที่ขัดต่อมนุषย์ธรรม หรือแม้แต่ขัดต่อศาสนา ด้วยเหตุนี้เจ้าผู้ปกครองจะต้องมีจิตใจปรับตัวอยู่ได้เสมอตามทิศทางลมและความเหมาะสมของสถานการณ์ เจ้าผู้ปกครองจะต้องระวังไม่ให้ผู้อื่นจับได้ถึงความเลว

⁸ ธงชัย จำสุวรรณ, “การศึกษาเปรียบเทียบความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีกับหลวงวิจิตรวาทการ” , หน้า 53.

ร้ายที่กระทำ เจ้าผู้ปกครองจะต้องทำตนให้เสมือนผู้เคร่งในศาสนา เหตุที่เจ้าผู้ปกครองจะต้องกระทำตนให้ดูเป็นคนดีมีคุณธรรม ก็เพราะมนุษย์โดยทั่วไป จะวินิจฉัยจากการมองเห็นมากกว่าจะวินิจฉัยจากการสัมผัส

มาคิอาเวลลีได้สร้างรัฐศาสตร์ชิ้นใหม่ โดยปฏิเสธพื้นฐานทางศาสนาในทางการเมืองการปกครอง ซึ่งศาสนานี้ เป็นส่วนประกอบหลักหนึ่งของการปกครองตามแนวความคิดในยุคกลาง มาคิอาเวลลีแยกการเมืองออกจากศาสนาอย่างสิ้นเชิง โดยไม่เพียงแต่จะให้รัฐเป็นรัฐฆราวาสเท่านั้น แต่ต้องการให้ศาสนาอยู่ภายใต้รัฐอีกด้วย ความคิดทางการเมืองดังกล่าวนี้ ชักนำมาคิอาเวลลีไปสู่การเป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนาคริสต์ มากกว่าที่จะเป็นจุดยืนของคนที่ไม่มีความเชื่อ

เป้าหมายในการศึกษาของมาคิอาเวลลีคือ “รัฐ” มาคิอาเวลลีนับว่าเป็นผู้สร้างคำคำนี้ขึ้นมา ดังจะเห็นได้จากประโยคแรกในบทที่ 1 ของ “เจ้าผู้ปกครอง” ได้ใช้คำว่า “รัฐ” ในความหมายใหม่ แม้กระนั้นก็ตาม ความหมายของคำว่า “รัฐ” ก็ยังไม่อาจแยกออกจากตัวบุคคลได้ รัฐยังคงผูกพันกับตัวบุคคล อำนาจทั้งหลายที่เคยปกครองมวลมนุษย์นั้น ถ้าไม่เป็นสาธารณรัฐก็เป็นรัฐอาณาจักร จึงอาจกล่าวอย่างกว้างๆ ได้ว่า “เจ้าผู้ปกครอง” กล่าวถึงรัฐอาณาจักร ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ว่ารัฐอาณาจักรเป็นสิ่งจำเป็น เมื่อรัฐขาดเสถียรภาพจนเกิดวิกฤตการณ์ขึ้น⁹ เพราะรัฐอาณาจักรสร้างเสถียรภาพได้ง่ายกว่า และอำนาจของเจ้าผู้ปกครองซึ่งสร้างเสถียรภาพได้รวดเร็วนี้ พอมองเห็นได้ในสถานการณ์ต่างๆ คือ

1) เมื่อคนผู้นั้นตั้งใจเด็ดเดี่ยวที่จะปกครองอย่างเจ้าผู้ปกครอง และไม่ยอมหยุดใช้อำนาจนั้นเมื่อสมควรแก่เวลา

⁹ Niccolo Machiavelli, *The Discourses*, trans . Bernard Crick (London : Pelican, 1976), p.19.

- 2) เมื่อรัฐหมดสิ้นซึ่งคุณธรรมความสามารถ หรือชีวิตจิตใจของพลเมืองจนสาธารณรัฐไม่สามารถจะทำงานได้
- 3) เมื่อสาธารณรัฐถือกำเนิดขึ้นมาจากรากฐานที่ไม่เหมาะสม
- 4) เมื่อบุคคลจะต้องถูกกู้ให้พ้นจากความฉ้อฉลในเวลาที่เป็น

อำนาจสูงส่งแบบเจ้าผู้ปกครองก็นำมาใช้งานได้ สาธารณรัฐพึงดำรงอยู่ในที่ที่มีความเสมอภาค หากไร้เงื่อนไขรัฐอาณาจักรจะเหมาะสมกว่า และสามารถรักษารัฐไว้ได้ในระยะยาว¹⁰

มาคิอาเวลลี ได้เขียน “เจ้าผู้ปกครอง” จำนวน 26 บท ซึ่งพอจะสามารถแบ่งได้เป็น 5 ช่วง ดังนี้¹¹

1) บทที่ 1-11 เป็นการแบ่งประเภทของรัฐและการก้าวขึ้นสู่อำนาจ ด้วยการสืบสันตติวงศ์นั้นง่าย เพราะไม่มีความยุ่งยากซับซ้อนอะไร ผิดจากเจ้าผู้ปกครองที่ก้าวขึ้นสู่อำนาจในนครรัฐผสม อันได้แก่ นครรัฐใหม่ ที่ถูกผนวกเข้ากับรัฐอาณาจักรหนึ่ง เสถียรภาพแห่งอำนาจจะมีได้ยากลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าอาณาจักรที่ถูกนำมาผนวกใหม่นี้ เป็นคนละชาติกับอาณาจักรส่วนเดิมของรัฐ ผู้ที่จะขึ้นสู่อำนาจและรักษาอำนาจไว้ให้ยาวนาน จะต้องจำไว้สองประการ คือ ประการแรกจะต้องทำลายครอบครัวตลอดจนเชื้อสายของผู้ปกครองเก่าให้หมดสิ้น ประการที่สอง จะต้องเปลี่ยนแปลงกฎหมายหรืออัตราภาษี และด้วยวิธีการเช่นนี้ รัฐใหม่ก็จะถูกรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับรัฐเดิมใน

¹⁰ ชัยวัฒน์ สถานานันท์. ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่. หน้า 221.

¹¹ เสน่ห์ จามริก. ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515), หน้า 224.

ระยะเวลาอันสั้น แต่ถ้ารัฐใหม่ที่ได้นั้น มีความแตกต่างทางด้านภาษา ประเพณี และกฎหมายแล้ว ความยุ่งยากก็จะมีมากขึ้น และการยึดครองรัฐใหม่จะต้องอาศัยทั้งโชคชะตาและความพยายามอย่างมาก วิธีที่ดีที่สุดที่ประชาชนคุ้นเคยกับวิถีชีวิตเสรีภายใต้กฎหมายของตัวเองแล้ว มีวิธีการอยู่สามทางด้วยกันที่จะรักษารัฐนั้นไว้ได้อย่างมั่นคง ทางแรกคือทำลายรัฐนั้นเสีย ทางที่สองคือเข้าผู้ปกครองต้องไปพำนักที่รัฐนั้นด้วยตนเอง และทางที่สามคือ อนุญาตให้รัฐเหล่านั้นรักษากฎหมายของตนเอง แต่บังคับให้ส่งบรรณาการ และจัดตั้งกลุ่มคนที่จะรักษาการให้เป็นมิตรต่อเจ้าผู้ปกครอง เพราะรัฐบาลที่สร้างขึ้นนั้นย่อมรู้ตัวดีว่าตนเองไม่สามารถจะยืนต่อไปได้โดยปราศจากมิตรและอำนาจของเจ้าผู้ปกครองที่ตั้งรัฐบาลนั้นขึ้นมา แก่นแท้ของความจริงอยู่ที่ว่า มนุษย์จะแก้แค้นได้สำหรับการถูกทำลายเพียงเล็กน้อย แต่จะไม่สามารถแก้แค้นได้สำหรับการถูกทำลายที่ยิ่งใหญ่ ใครก็ตามที่ผลักดันให้คนอื่นมีอำนาจมาก ก็เท่ากับเป็นการทำลายตนเอง ต้องทำให้เพื่อนบ้านที่เข้มแข็งอ่อนแอลง โสขณะเดียวกันก็จะต้องทำให้เพื่อนบ้านที่อ่อนแอเข้มแข็งขึ้น ละจะต้องป้องกันมิให้ต่างชาติมีแสนยานุภาพ การที่จะนำเอาแนวความคิดใหม่ๆ มาใช้ย่อมจะเป็นศัตรูกับคนหัวเก่าที่ยังคงยึดติดอยู่กับความเชื่อเดิม มาคิอาเวลลี ได้กล่าวถึงการก้าวขึ้นสู่อำนาจด้วยความชั่วช้ากับการก้าวขึ้นสู่อำนาจด้วยความยินยอมสนับสนุนของเพื่อนร่วมชาติ อันเป็นการผสมผสานระหว่างความมีเล่ห์เหลี่ยมไหวพริบกับโชคชะตา เจ้าผู้ปกครองไม่อาจมีความปลอดภัยได้ถ้าประชาชนเป็นปฏิปักษ์ จึงต้องผูกมิตรกับประชาชน มิฉะนั้นแล้วก็จะไม่มีใครช่วยเหลือยามคับขัน กล่าวคือ เจ้าผู้ปกครองยังต้องพึ่งพาอาศัยประชาชน เมื่อใดที่ประชาชนไม่เป็นฐานสนับสนุนหรือไม่พึ่งพารัฐ เจ้าผู้ปกครองก็จะถูกโค่นล้มได้โดยง่าย เจ้าผู้ปกครองที่ชาญฉลาดต้องหาหนทางที่จะทำให้ประชาชนต้องพึ่งพารัฐและตัวเจ้าผู้ปกครองในทุกสถานการณ์ และเมื่อเป็นเช่นนี้ได้ ประชาชนก็จะซื่อสัตย์ต่อเจ้าผู้ปกครอง ซึ่งจะทำให้เจ้าผู้ปกครองสามารถเอาชนะความยุ่งยากทั้งปวงได้

2) บทที่ 12-14 กล่าวถึงเจ้าผู้ปกครองและศัตรู เจ้าผู้ปกครอง จะต้องมิ

รากฐานที่ดี มิฉะนั้นเขาจะถึงซึ่งความเสื่อม รากฐานที่สำคัญสำหรับทุกๆ รัฐ ไม่ว่าจะรัฐเก่า รัฐใหม่ หรือรัฐผสม ก็คือกฎหมายที่ดีและอาวุธที่ดี กองทหารรับจ้างหรือกองทหารสัมพันธมิตรนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ดีและมีประโยชน์และเป็นอันตราย หากเจ้าผู้ปกครองใช้ เขาจะพบกับความไม่มีเสถียรภาพและความมั่นคง ยามสงบจะหมดตัว ยามสงครามจะถูกศัตรูทำลาย พวกเขาจะยอมรับใช้กองทัพเมื่อไม่มีสงคราม แต่ในยามสงครามพวกเขาจะละทิ้งหรือตีจากไป ความซื่อสัตย์จะทำให้ทหารรับจ้างเป็นอันตราย และความกล้าหาญจะเป็นอันตรายแก่เจ้าผู้ปกครอง ดังนั้น เจ้าผู้ปกครองที่ฉลาดจึงควรหลีกเลี่ยงทหารพันธมิตรและใช้ทหารของตนเอง ถึงแม้การใช้ทหารของตนเองแล้วจะรบแพ้ ก็ยังดีกว่าการชนะโดยใช้ทหารรับจ้าง เพราะไม่มีชัยชนะที่แท้จริงได้โดยทหารต่างชาติ คุณค่าที่ว่า “อาวุธของคนอื่นนั้นถ้าหากไม่สิ้นหลุดจากหลังของท่านไป มันก็หนักเกินไป หรือไม่ก็เบาเกินไป” การจัดรูปกองทหารผสมดีกว่าการจัดรูปทหารรับจ้างล้วนๆ หรือทหารพันธมิตรล้วนๆ คนฉลาดมักจะยึดหลักที่ว่า “ไม่มีอะไรที่จะอ่อนแอและไร้เสถียรภาพเท่ากับชื่อเสียงในอำนาจที่มีได้มาจากกองทัพของตนเอง” เจ้าผู้ปกครองที่คิดถึงความสุขส่วนตัวของตนมากกว่าอาวุธ มักจะต้องสูญเสียรัฐของตนไป สาเหตุประการแรกที่จะสูญเสียรัฐก็คือ การเพิกเฉยไม่สนใจในศิลปะแห่งสงคราม และวิธีที่จะได้มาซึ่งรัฐก็คือ ความเชี่ยวชาญในศิลปะแห่งสงคราม ไม่มีเหตุผลที่จะหวังว่าคนที่ไม่มีอาวุธจะยอมเชื่อฟังคนที่ไม่มีอาวุธ หรือนายที่ไร้อาวุธจะปลอดภัยท่ามกลางคนใช้ของเขาที่มีอาวุธ ฝ่ายหนึ่งก็จะมีแต่ความสงสัย ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งก็จะมีแต่ความดูถูกเหยียดหยาม ดังนั้น เจ้าผู้ปกครองจึงควรสนใจในการฝึกซ้อมทหาร ซึ่งควรจะทำอย่างเข้มข้นในยามสงบมากกว่าในยามสงคราม เพราะนอกจากจะทำให้คนของเขาฝึกและมีการจัดระเบียบที่ดีแล้ว ควรจะให้มีการออกกำลังเพื่อฝึกให้ร่างกายเคยชินกับความยากลำบาก ในขณะเดียวกันก็เรียนรู้ลักษณะพื้นที่ ความราบของภูเขา ลักษณะของหุบเขาและที่ราบ ควรศึกษาถึงแม่น้ำและบึง สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรจะต้องสนใจอย่างมาก ไม่ควรละเลยแม้ยามสงบ และควรใช้อย่างจริงจังเพื่อจะได้ประโยชน์ในยามคับขัน เพื่อว่าเมื่อโชคชะตาเปลี่ยนแปลงไป ก็จะพร้อมที่จะต่อต้านหรือขัดขืนต่ออุปสรรคในเวลานั้นๆ ได้

3) บทที่ 15-18 เป็นการเสนอแนะเจ้าผู้ปกครอง ให้แสวงหาอำนาจไม่ว่าด้วยกลวิธีใดก็ตามความจำเป็น ผู้ที่ประสงค์จะประกอบคุณธรรม จะต้องตกเป็นเหยื่อของคนจำนวนมากที่ไร้คุณธรรม ดังนั้น ถ้าเจ้าผู้ปกครองต้องการรักษาอำนาจการปกครอง เขาจะต้องเรียนรู้ว่าจะเป็นผู้ไร้คุณธรรมได้อย่างไร และจะต้องรู้จักใช้หรือไม่ใช้ตามความจำเป็น เจ้าผู้ปกครองจึงไม่จำเป็นจะต้องกลัวที่จะถูกกล่าวหาว่าชั่ว หากว่าสิ่งนั้นจำเป็นในการรักษารัฐ ทั้งนี้เพราะว่าเมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วน เราจะเห็นว่าเจ้าผู้ปกครองที่ปฏิบัติตามสิ่งซึ่งเป็นคุณธรรม จะพบว่าสิ่งนั้นจะทำลายเขา และผู้ปกครองที่ประพฤติในสิ่งที่ดูว่าชั่วร้ายนั้น จะพบว่ามันช่วยให้เขามีความมั่นคงและรุ่งเรืองได้ เจ้าผู้ปกครองทุกคนต้องการให้คนมองเห็นว่าเป็นคนเมตตากรุณาและไม่โหดร้าย แต่ก็ไม่สามารถให้เป็นไปได้ดังที่ต้องการเนื่องจากความทารุณโหดร้ายนับเป็นการสร้างระเบียบให้แก่สังคม ดังนั้นเจ้าผู้ปกครองจึงไม่จำเป็นต้องหวงต่อการถูกกล่าวหาว่าโหดร้าย หากสิ่งนั้นทำให้ผู้ปกครองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและภักดีต่อเจ้าผู้ปกครองได้ อันที่จริงแล้ว มนุษย์อยากเป็นทั้งที่รักและที่กลัวในเวลาเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงแล้ว ไม่อาจกระทำเช่นนั้นได้ ดังนั้นจึงจำต้องเลือกว่าจะเป็นที่รักหรือที่กลัว ซึ่งคำตอบที่ถูกต้องก็คือการเป็นที่กลัว เพราะมนุษย์นั้น สามารถทำอันตรายผู้ซึ่งตนรักได้ง่ายกว่าทำอันตรายผู้ที่ตนกลัว เพราะความรักนั้นยึดเหนี่ยวด้วยความผูกพัน แต่มนุษย์เองเป็นสัตว์ชั่วร้าย ความผูกพันนี้จึงถูกทำลายทุกครั้งที่มีผลประโยชน์ของตนเข้าไปเกี่ยวข้อง แต่ความกลัวนั้นเกิดขึ้นโดยจิตใต้สำนึก ทำให้ไม่อาจจะจากเจ้าผู้ปกครองไปได้เลย แต่เหนือสิ่งอื่นใด สิ่งที่เจ้าผู้ปกครองจำต้องยึดถือเป็นอย่างยิ่งก็คือ ต้องละเว้นจากการยึดทรัพย์สมบัติของผู้อื่น เพราะมนุษย์สามารถลิ้มความตายของบิดาได้ง่ายกว่าลิ้มว่าทรัพย์สินที่ถูกแย่งชิงไป ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การให้ผู้อื่นรักเราเป็นไปตามความพอใจของผู้อื่น แต่การทำให้คนอื่นกลัว เป็นความพอใจของเรา เจ้าผู้ปกครองที่ชาญฉลาดจึงควรพึงพาในสิ่งที่ เป็นของตัวเอง ไม่ใช่การพึ่งพาสิ่งที่ เป็นของผู้อื่น เจ้าผู้ปกครองที่รักษาคำพูดและมีความซื่อตรง ย่อมได้รับการสรรเสริญมากกว่าเจ้าผู้ปกครองที่เจ้าเล่ห์ในการปฏิบัติงาน แต่ในความเป็นจริงแล้ว เจ้าผู้ปกครองที่ประสบความสำเร็จ

สำเร็จอย่างใหญ่หลวงมักเป็นผู้ที่ไม่รักษาคำพูด และรู้จักใช้เล่ห์กลหลอกลวงอย่างชาญฉลาด และในที่สุดก็จะชนะคนอื่นๆ ซึ่งปฏิบัติแต่ภายในกรอบที่ซื่อสัตย์เท่านั้น มาคิอาเวลลี เปรียบเทียบสัตว์สองชนิด ได้แก่ สุนัขจิ้งจอกและราชสีห์ โดยสุนัขจิ้งจอกเป็นสัตว์เจ้าเล่ห์สามารถช่วยตนเองให้พ้นจากกับดักได้ ในขณะที่ราชสีห์มีอำนาจสามารถข่มขวัญสัตว์ป่าให้เกรงกลัวได้ เจ้าผู้ปกครองที่ประสบผลสำเร็จคือเจ้าผู้ปกครองที่สามารถเลียนแบบวิธีการใช้เล่ห์กลของสุนัขจิ้งจอก เนื่องจากคนเป็นสัตว์ป่าที่คดโกง ไม่รักษาคำมั่นสัญญา แต่เจ้าผู้ปกครองจำต้องปกปิดการกระทำดังกล่าวให้ดี ไม่ให้ผู้อื่นพบได้ โดยจะต้องสร้างเป็นว่าเป็นผู้มีเมตตา ซื่อสัตย์ มีความรักเพื่อนมนุษย์ รักษาคำพูด เคร่งศาสนา แต่ภายในแล้วเขาต้องรู้ว่าเมื่อถึงคราวจำเป็นก็ต้องทำในทางตรงข้าม ถ้าเป็นไปได้เจ้าผู้ปกครองไม่ควรทำตัวห่างเหินจากความดี แต่ก็ควรรู้จักเป็นคนชั่วเมื่อจำเป็น

4) บทที่ 19-25 เป็นการเสนอแนะเจ้าผู้ปกครองที่จะสร้างอำนาจให้เป็นปีกแผ่นมั่นคง ถ้าเจ้าผู้ปกครองสามารถหลีกเลี่ยงสิ่งที่ทำให้คนดูหมิ่นเกลียดชัง เขาก็จะไม่มีอันตรายจากความชั่วของตนที่แอบแฝงอยู่ สิ่งที่เจ้าผู้ปกครองจะต้องคว้านโดยเด็ดขาดก็คือความโลภในทรัพย์สินและผู้หญิงของคนอื่น รวมทั้งการทำตัวเป็นคนไม่แน่นอน เหลาะแหละ มีท่าทางหรือนิสัยคล้ายผู้หญิง ขี้ขลาด ไม่กล้าตัดสินใจ แต่จะต้องทำตัวให้เป็นที่ยอมรับว่ากล้าหาญ ภาควุฒิ จริ่งจั่งและเข้มแข็ง สิ่งที่เจ้าผู้ปกครองจะต้องกลัวมี 2 ประการได้แก่สถานการณ์ภายในที่เกี่ยวข้องด้วยผู้ใต้ปกครอง และการรุกรานจากมหาอำนาจภายนอก เจ้าผู้ปกครองที่ได้รับความจงรักภักดีจากประชาชนแล้ว ก็ไม่ต้องกังวลว่าจะถูกโค่นล้ม แต่เมื่อใดที่ประชาชนเป็นปฏิปักษ์และเกลียดชังเขาแล้ว เขาควรจะกลัวทุกอย่างและทุกคน เจ้าผู้ปกครองที่ดีควรมอบหมายให้ผู้อื่นกระทำหน้าที่ที่ไม่เป็นที่นิยมของประชาชน แต่สำหรับตนเองแล้ว ควรเลือกหน้าที่ที่มีแต่จะทำให้ประชาชนนิยมชมชอบ การที่เจ้าผู้ปกครองมอบอาวุธแก่ผู้ใต้ปกครองเท่ากับเป็นการมอบอาวุธให้แก่ตนเองนั่นเอง เพราะคนที่เจ้าผู้ปกครองพบว่าไม่น่าไว้วางใจก็จะกลับมาจงรักภักดีและคนที่จงรักภักดีอยู่แล้วก็จะจงรักภักดีมากขึ้น เพราะเห็นว่าเจ้าผู้ปกครองให้ความไว้วางใจตนเองมากกว่าผู้อื่นในกลุ่มผู้ใต้ปกครอง เนื่อง

จากว่าเจ้าผู้ปกครองไม่อาจมอบอาวุธให้แก่ทุกคนได้ ดังนั้น การที่มอบอาวุธให้แก่ผู้ใดก็หมายถึงได้ไว้ใจพวกเขาแล้ว แต่เมื่อใดที่ปลดอาวุธพวกเขาเท่ากับเจ้าผู้ปกครองไม่ไว้ใจเขาและเริ่มทำให้เขาไม่พอใจ และเป็นการแสดงความขลาดกลัวหรือขาดความมั่นใจ ซึ่งหมายถึงเจ้าผู้ปกครองได้ไปเร่งเร้าให้คนเกลียดชังเจ้าผู้ปกครองเอง ในกรณีที่เป็นเจ้าผู้ปกครองที่มีดินแดนประเทศราชใหม่ซึ่งผนวกเข้ากับดินแดนเดิม เจ้าผู้ปกครองจำเป็นจะต้องปลดอาวุธรัฐนั้น นอกเสียจากพวกพ้องของเจ้าผู้ปกครองเท่านั้น และจะต้องดึงพวกเขาเหล่านั้นให้อ่อนแอลงด้วย เจ้าผู้ปกครองควรจะต้องทำให้กองทัพทั้งหมดมีแต่ทหารของเจ้าผู้ปกครองเท่านั้น กับควรมีแต่ทหารที่รับใช้ใกล้ชิดในดินแดนของเจ้าผู้ปกครองเท่านั้นที่จะมีอาวุธในครอบครองได้ ในกรณีที่ประเทศมหาอำนาจเพื่อนบ้านรบกัน เจ้าผู้ปกครองที่ดีต้องเปิดเผยตัวเองอย่าง ไม่ปิดบังว่าจะเข้าข้างฝ่ายไหน เพราะนโยบายเช่นนี้ให้ประโยชน์ต่อเจ้าผู้ปกครองมากกว่าวิธีการทำตัวเป็นกลาง และไม่ควรเข้าร่วมสัมพันธไมตรีกับผู้ซึ่งมีอำนาจมากกว่า นอกจากเป็นสิ่งจำเป็น ในปีหนึ่งๆ เจ้าผู้ปกครองควรจะต้องจัดงานแสดงและรื่นเริงเพื่อให้ประชาชนได้พักผ่อนหย่อนใจ สนุกสนาน เนื่องจากรัฐแต่ละรัฐมักมีการแบ่งชนชั้นตามอาชีพหรือตระกูล เจ้าผู้ปกครองจึงควรให้ความสนใจต่อกลุ่มเหล่านี้ หากทางพบปะสนทนากันบ้าง การที่เจ้าผู้ปกครองพยายามพบปะรัฐต่างๆ อย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้เจ้าผู้ปกครองได้ล่วงรู้ถึงสภาพของปัญหาในแต่ละรัฐ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขเพื่อรักษาอำนาจไว้ให้ยาวนาน ตลอดจนก่อให้เกิดความจงรักภักดีได้อีกทางหนึ่ง การที่จะวัดว่าเจ้าผู้ปกครองมีความเฉลียวฉลาดหรือไม่อีกวิธีหนึ่งก็คือ คุณภาพของคนที่ย่อมล้อมอยู่ ถ้าพวกนี้เป็นคนซึ่งมีความสามารถ รอบรู้และซื่อสัตย์ เจ้าผู้ปกครองคนนั้นก็จะได้ชื่อว่าเป็นคนที่มีปัญญา และมีความสามารถ เพราะเขาวินิจฉัยความสามารถของคนได้ถูกต้อง กับทำให้คนเหล่านั้นจงรักภักดีได้ มาคิอาเวลลี กล่าวว่า สติปัญญานั้นมีอยู่สามประเภทด้วยกันคือประเภทที่หนึ่ง เข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างได้ด้วยตนเอง ประเภทที่สองรู้ในสิ่งที่ผู้อื่นเข้าใจประเภทที่สาม รู้ในสิ่งที่ผู้อื่นรู้ ซึ่งไม่เกิดผลประโยชน์อะไรเลย เจ้าผู้ปกครองจะต้องปฏิบัติต่อที่ปรึกษาโดยการให้เกียรติ ให้ทรัพย์สินสมบัติ ทำให้เขาเหล่านั้นตกเป็นหนี้บุญคุณ ให้เขาเห็นว่าเจ้าผู้ปกครองกับที่ปรึกษามีส่วนในเกียรติยศหน้าที่ร่วมกัน ด้วยวิธีนี้ จะทำให้ที่

ปรีกษาตระหนักว่าเขาจำเป็นต้องขึ้นอยู่กับเจ้าผู้ปกครอง ความร่ำรวยและยศฐาบรรดาศักดิ์ รวมทั้งตำแหน่งหน้าที่ที่เขาอยู่อย่างมากมาย จะทำให้เขากลับกับการเปลี่ยนแปลง และเมื่อความสัมพันธ์ระหว่างที่ปรึกษากับเจ้าผู้ปกครองเป็นไปในรูปรูปนี้แล้ว ทั้งสองฝ่ายก็จะมี ความเชื่อมั่นไว้วางใจซึ่งกันและกัน แต่ถ้าเป็นอย่างอื่น ไม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็จะพบกับความวิบัติ เพราะมนุษย์นั้น มักหลงมัวเมาชื่นชมอยู่กับเรื่องของตัวเอง และเมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ก็มักจะ หลอกตัวเองเสียจนยากที่จะป้องกันการประจบสอพลอจากคนข้างเคียงได้ ทางแก้ของเจ้า ผู้ปกครองที่ชาญฉลาดก็คือเลือกคนที่ฉลาดเข้ามาทำงาน และยอมให้คนเหล่านี้เท่านั้นที่ สามารถพูดกับเจ้าตามความเป็นจริงในเรื่องที่เจ้าผู้ปกครองถาม โดยจะต้องซักถามอย่างถี่ ถ้วนพร้อมรับฟังความคิดเห็นของเขา เจ้าผู้ปกครองที่ควรรับฟังคำปรึกษาอยู่เสมอ แต่ต้อง เฉพาะเมื่อเขาต้องการ มิใช่เมื่อที่ปรึกษาหรือคนอื่นต้องการ และเจ้าผู้ปกครองต้องทำตัวเป็น นักฟังความจริงที่อดทน ถ้าเห็นว่าใครไม่กล้าพูดความจริง เจ้าผู้ปกครองต้องแสดงความ โกรธเคืองให้เขาเห็น คำแนะนำหรือคำปรึกษาที่ดี จากที่ปรึกษาที่ดีหรือใครก็ตาม จะมี ประโยชน์หรือไม่มันขึ้นอยู่กับความฉลาดหลักแหลมของเจ้าผู้ปกครอง เจ้าผู้ปกครองใหม่ เรียกร้องความสนใจได้มากกว่าเจ้าผู้ปกครองที่มาจากการสืบสันตติวงศ์ เมื่อการกระทำของ เจ้าผู้ปกครองใหม่ ได้รับการยอมรับว่าเป็นการกระทำที่กล้าหาญ จะดึงดูดและทำให้คนมี ความจงรักภักดียิ่งกว่าการมีสายเลือดเจ้าเสียอีก ทั้งนี้เพราะคนเราสนใจในเรื่องปัจจุบันมาก กว่าเรื่องในอดีต เมื่อพวกเขาเห็นว่าปัจจุบันนี้ดีอยู่แล้วเขาก็จะชื่นชมและไม่สนใจสิ่งอื่นอีก สำหรับเรื่องเกี่ยวกับโชคชะตานั้น มาคิอาเวลลี เห็นว่า ชีวิตของคนเรา โชคชะตาเป็นผู้ กำหนดครึ่งหนึ่ง แต่อีกครึ่งหนึ่งเกิดจากการกำหนดของตัวเราเอง โชคชะตาของรัฐ เปรียบ เหมือนแม่น้ำที่เชี่ยวกราก จะไหลนองทั่วพื้นราบพัดพาเอาต้นไม้บ้านเรือนล้มระเนระนาด ชะดินจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง มนุษย์ทุกคนต่างก็วิ่งหนีน้ำ ทุกคนยอมตามแรงซึ่งไม่อาจ ต่อต้าน แต่ถึงแม้ว่าสิ่งนี้จะป็นกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ ก็ไม่ได้หมายความว่าเวลาที่น้ำไหล เอื่อยๆ เราไม่สามารถเตรียมการสร้างแพหรือเขื่อนกันน้ำไว้ล่วงหน้าได้ เมื่อเวลาน้ำขึ้นจะได้ ไม่ไหลไปตามครรลองของมัน หรือเพื่อให้ลดความอันตรายหรือความแรงลง ดังนั้นจึงไม่ใช่ เป็นเรื่องของโชคชะตาเสียทั้งหมด โชคชะตาก็เปรียบเสมือนหญิงสาวที่จำเป็นต้องใช้ความ

รุนแรง รวดเร็วเพื่อให้เธออ่อนน้อม ยอมจำนน เหตุการณ์ที่ผ่านมาจะเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าหญิงสาวยอมจำนนต่อผู้ชายที่ใช้วิธีเช่นนี้มากกว่าวิธีเฉื่อยชา ดังนั้นหญิงสาวจึงชื่นชอบชายหนุ่ม เพราะเขามีความรวดเร็ว ฉับไวไม่ชักช้า และหลักที่จะบังคับบงการเธอด้วยความอาจหาญ

5) บทที่ 26 เป็นบทสุดท้ายของ “เจ้าผู้ปกครอง” ซึ่งมาคิอาเวลลีได้วิงวอนให้พวกตระกูลเมดิชิ รวมอิตาลีและจับผู้รุกรานต่างชาติให้หมดสิ้นไป นักวิจารณ์มีความคิดที่แตกต่างกันออกไปในเรื่องที่ว่าบทสุดท้ายนี้ควรมีฐานะอย่างไรในหนังสือเล่มนี้ บางส่วนอ้างว่าเป็นส่วนประกอบของส่วนรวมทั้งหมด บางส่วนเห็นว่าเป็นบทผนวกซึ่งมาคิอาเวลลีมุ่งจะเขียนขอพวกตระกูลเมดิชิที่ปกครองฟลอเรนซ์อยู่ แต่บทสุดท้ายนี้เป็นส่วนที่ช่วยอธิบายให้เข้าใจจุดมุ่งหมายที่มาคิอาเวลลีมีอยู่ในใจตลอดเรื่อง เป็นการวิงวอนอย่างจริงจังจากผู้มีความรักชาติคนหนึ่งเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ¹² ดังคำกล่าวตอนหนึ่งที่มาคิอาเวลลีได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าเพียงแต่ใครสักคนลุกขึ้นมาเป็นผู้นำทาง และในปัจจุบันก็มองไม่เห็นว่าจะมีใครที่ให้ความหวังได้เท่ากับตระกูลของท่าน ซึ่งมีทั้งความกล้าหาญ เก่งกาจและบุญวาสนา เป็นที่รักของพระเจ้าและคริสตจักร ซึ่งเดี๋ยวนี้ท่านเองก็เป็นผู้ปกครองอยู่แล้ว และท่านก็มีความสามารถพอที่จะนำอิตาลีให้ได้ชื่อเสียงคืนมา งานนี้ไม่ยากสำหรับท่านเลย”¹³

สรุป “เจ้าผู้ปกครอง”

ท่วงทำนองการเขียนที่นักเขียนที่เป็นนักปรัชญาประสงค์จะสื่อถึงผู้อ่านนั้นเป็นสิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในกรณีของมาคิอาเวลลี น่าสนใจเป็นพิเศษ เพราะเขาได้กล่าวว่า “เป็นเวลานานทีเดียวที่ข้าพเจ้าได้กล่าวอะไรที่ข้าพเจ้าเชื่อ และมีได้

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 232.

¹³ พิเชิต จงสถิตย์วัฒนา, เผด็จการเจ้ามาคิอาเวลลี, หน้า 156.

เชื่อสิ่งใดที่ข้าพเจ้าพูด หากมีครั้งใดที่บังเอิญได้พูดอะไรออกไปดังที่คิดจริงๆ ข้าพเจ้าก็มัก
ช้อนมันไว้เบื้องหลังความเท็จมากมายจนยากที่จะเห็นได้”¹⁴

งานเขียน “เจ้าผู้ปกครอง” ของมาคิอาเวลลี ได้อาศัยพื้นฐานมาจากการ
ศึกษาประวัติศาสตร์ ผสมเข้ากับประสบการณ์ที่เกิดจากการเป็นนักสังเกตการณ์ทางการเมือง
เมืองที่หลักแหลม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง 14 ปี ที่มาคิอาเวลลีทำงานในตำแหน่งเลขานุ
การคณะมนตรีแห่งเสรีภาพและสันติภาพ ซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการติดต่อกับทูตแห่งฟลอ
เรนซ์ในต่างประเทศ มาคิอาเวลลีได้นำเสนอความคิดที่เป็นปฏิกิริยาโต้ตอบกับปรัชญา
การเมืองที่มีมาแต่ดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นแบบคลาสสิก แบบโรมัน หรือแบบคติทางคริสต์
ศาสนาก็ตาม ทั้งนี้ บางคนเชื่อว่าความคิดหลักของมาคิอาเวลลี คือศีลธรรมที่ไม่มีความ
หมายในตัวเอง มนุษย์เรากระทำสิ่งที่ดี สิ่งที่เลวโดยแรงผลักดันของความจำเป็น
เหมือนๆ กันทั้งสิ้น¹⁵

“เจ้าผู้ปกครอง” ของมาคิอาเวลลี นับว่าเป็นวรรณกรรมที่ทรงอิทธิพลต่อ
โลกอย่างมากมาย เพราะ “ทรยศนะเชิงประจักษ์” หรือ “การพูดความจริง” หรือการชี้ให้
เห็นถึง “ความจริงอันน่ากลัวทางการเมือง” เป็นการยืนยันว่ามาคิอาเวลลีได้ชื่อว่าเป็นบิดา
แห่งปรัชญาการเมืองสมัยใหม่อย่างแท้จริง เพราะ “เจ้าผู้ปกครอง” เป็นงานเขียนที่มีความ
เป็นวิทยาศาสตร์ เปิดกว้างในแนวความคิดที่จะพูดถึงสิ่งที่เป็นอยู่จริง ไม่ใช่พูดถึงสิ่งที่ควร

¹⁴ Peter Bondsnella and Mark Musa (eds and trans), *The Portable Machiavelli*. (New
York : Penguin Books, 1979), p.75, อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. *ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่*
(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กราฟิเคอาร์ท, 2527), หน้า 222.

¹⁵ สมบัติ จันทรวงศ์. *ปรัชญาการเมือง: คลาสสิกและสมัยใหม่* (กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 11.

จะเป็น ยึดถือความเห็นต่างๆ เกี่ยวกับลักษณะความเป็นธรรมชาติที่เป็นวิทยาศาสตร์ หัวใจของมาคิอาเวลลีอยู่ที่ความรักชาติที่มีความมุ่งมั่นอย่างแน่วแน่ที่จะให้เกิดการรวมชาติ มรดกที่มาคิอาเวลลีทิ้งไว้กับกระแสความคิดทางการเมืองก็คือ “เหตุผลแห่งรัฐ” โดยใน ความหมายนั้น ต้องมีหัวหน้าเป็นเจ้าผู้ปกครองแต่เพียงคนเดียว ดังนั้นระบอบการปกครองจึงต้องเป็นรูปแบบเผด็จการ มาคิอาเวลลีมิได้ชี้ว่ารัฐบาลที่ดีที่สุดควรเป็นอย่างไร แต่ คำนึงถึงว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้ความสงบเรียบร้อยบังเกิดแก่รัฐได้ และทำอย่างไรจึงจะ ตั้งรัฐที่มั่นคงขึ้นมา ประชาชนจึงถูกกำหนดไม่ให้ได้รับความสำคัญ ไม่ยอมรับให้ประชาชนปกครองตนเอง แต่ต้องการให้ประชาชนเห็นชอบกับระบบการปกครองที่อำนาจสูงสุด อยู่ที่เจ้าผู้ปกครองเพียงผู้เดียว

สำหรับมาคิอาเวลลีแล้ว รัฐเป็นข้อเท็จจริงอย่างหนึ่ง เขาไม่รู้สึถึงความ จำเป็นที่จะต้องแสดงให้เห็นถึงความชอบธรรมในการให้บุคคลอยู่ใต้รัฐ สาธารณรัฐของ มาคิอาเวลลีมีชื่อเรียกเรื่องต่างๆ ที่เป็นเผด็จการเท่าๆ กับรัฐทรราชย์ของเจ้าผู้ปกครอง กล่าวอีกนัยหนึ่ง รัฐของมาคิอาเวลลี เจ้าผู้ปกครองจะต้องใช้อำนาจบังคับแก่บุคคล โดยไม่ ต้องคำนึงถึงความดีและความชั่ว หรือแม้แต่กฎหมายแต่อย่างใด มาคิอาเวลลีมองมนุษย์ว่า เป็นเพียงวัตถุดิบของอำนาจ¹⁶ ที่เจ้าผู้ปกครองจะใช้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจและความสงบ เรียบร้อยและความมั่นคงแห่งรัฐเท่านั้น

โดยสรุปแล้ว “เจ้าผู้ปกครอง” มีลักษณะของอำนาจ จุดมุ่งหมาย และการ ใช้อำนาจ ดังนี้

“เจ้าผู้ปกครอง” คืออำนาจรัฐ เป็นกฎหมายของรัฐ เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ ต่างๆ ให้ประชาชนได้ปฏิบัติตาม รวมถึงการพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิด เป็นอำนาจที่ เบ็ดเสร็จเด็ดขาด ไม่อาจโต้แย้งได้ คำกล่าวที่ว่าเจ้าเป็นกฎหมายของรัฐ นั่นคือเจ้า

¹⁶ พงษ์เพ็ญ สกุนตลาภย์. ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่. หน้า 14.

เป็นผู้กำหนดกฎหมายของรัฐขึ้น กฎหมายต่างๆ ที่เป็นกฎหมายของรัฐล้วนเกิดจากความ
ต้องการของเจ้าทั้งสี่ ประชาชนในรัฐไม่อาจเสนอกฎหมาย หรือความคิดเห็นใดๆ ได้
ต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เจ้าผู้ปกครองเป็นผู้กำหนดขึ้น เจ้าผู้ปกครองแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น
ที่ผูกขาดการใช้อำนาจของรัฐ

จุดประสงค์ในการใช้อำนาจของเจ้าผู้ปกครอง คือ การสืบทอดอำนาจและ
การรักษารัฐให้อยู่รอด นั่นคือการรักษาความสงบเรียบร้อยของรัฐ การดำรงคงอยู่ของรัฐ
และอำนาจของเจ้าผู้ปกครอง จึงจะเห็นได้ว่า เจ้าผู้ปกครองใช้อำนาจไปเพื่อแสวงหา
อำนาจให้คงอยู่นั่นเอง

สำหรับวิธีการใช้อำนาจของเจ้าผู้ปกครองนั้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์
แล้ว เจ้าผู้ปกครองจะกระทำทุกวิถีทางโดยไม่คำนึงถึงวิธีการที่ใช้ โดยไม่คำนึงว่าสิ่งนั้นจะ
เป็นสิ่งที่ขัดต่อคุณธรรม ความดี หรือเป็นความชั่วหรือขัดต่อกฎหมายก็ตาม ก็เพราะเจ้า
ผู้ปกครองถือตนว่าเป็นกฎหมายของรัฐนั่นเอง ที่สำคัญเจ้าผู้ปกครองต้องทำตัวเป็นผู้มีเล่ห์
เหลี่ยมเสมือนราชสีห์กับสุนัขจิ้งจอกในเวลาเดียวกัน โดยกระทำให้ผู้อื่นเกรงกลัวแต่ได้
ปกปิดความชั่วของตนเองไว้

มาคิอาเวลลี ต้องการจะสร้างเจ้าผู้ปกครองผู้ซึ่งเป็น “มนุษย์พันทนา” ผู้
เป็นเจ้าแห่งบทบาทที่จะสามารถเล่นบทบาทใดๆ ก็ได้ที่จำเป็น¹⁷ ไม่มีความเป็นมนุษย์ในฐานะ

¹⁷ Norman Jacobson, *Pride & Solace : The Function and Limits of Political Theory*.
(New York and London : 1978), p.28, อ้างถึงใน ไชยยันต์ ไชยพร: “ศาสตร์ของผู้ปกครอง ก้าว
กระโดดที่ไม่ไกลจากเพลโตถึงมาคิอาเวลลี”, วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 3 (ตุลาคม
2539) : หน้า 21.

บทบาทอื่นๆ เหลืออยู่เลย ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของ พ่อ สามี คนรัก พี่น้อง หรือบทบาทอื่นใดก็ตาม ถ้าจะมีบทบาทเหล่านี้ก็จะเป็นเพียงแค่บทบาทที่แสดงออกในยามปกติ แต่เจ้าผู้ปกครองก็พร้อมที่จะละทิ้งได้เมื่อมีความจำเป็นในฐานะบทบาทของเจ้าผู้ปกครองที่แท้ เพราะเขาคือผู้ที่มิ “พันหน้า” ที่พร้อมจะเล่นได้หลายหน้าหลายบทบาท เช่น เป็นคนซื่อตรง เป็นคนเจ้าเล่ห์ เป็นคนใจกว้าง เป็นคนตระหนี่ ฯลฯ เป็นต้น

การใช้อำนาจของตำรวจไทย

โดยที่ตำรวจมีหน้าที่สำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อย บำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ประชาชน บังคับใช้และรักษากฎหมาย ซึ่งเป็นกติกาของส่วนรวม ตำรวจจึงเป็นผู้ที่มีอำนาจตามกฎหมายหรือการมีอำนาจโดยมีกฎหมายรองรับ ขณะเดียวกันจากการที่ตำรวจเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายก็ทำให้ตำรวจเป็นที่เกรงกลัวของประชาชน ดังนั้นอำนาจของตำรวจจึงมิได้จำกัดอยู่แต่เพียงอำนาจตามกฎหมายหรือมีกฎหมายรองรับเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงอำนาจอื่นๆ ที่เกิดขึ้นโดยไม่มีกฎหมายกำหนดหรือรองรับไว้ด้วย

อำนาจตามกฎหมาย

โดยที่ตำรวจเป็นผู้รักษาและบังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดากฎหมายที่มีโทษในทางอาญา อันประกอบด้วยโทษดังนี้ คือ¹⁸

- 1) ประหารชีวิต
- 2) จำคุก
- 3) กักขัง
- 4) ปรับ
- 5) ริบทรัพย์สิน

¹⁸ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18.

บรรดากฎหมายที่มีโทษในทางอาญา ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา, พระราชบัญญัติ, ประกาศหรือคำสั่ง และข้อบังคับต่างๆ

อำนาจของตำรวจจึงขึ้นอยู่กับบรรดากฎหมายเหล่านี้เป็นสำคัญ โดยกฎหมายที่ให้อำนาจตำรวจในการจับกุม คမ်းขัง สอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานที่สำคัญ ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นหลักในการดำเนินการกับผู้กระทำ ความผิดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นๆ

คำว่า “ตำรวจ” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1 ลักษณะ 1 หลักทั่วไป มาตรา 2(16) หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

อำนาจสำคัญที่จะนำมาซึ่งอำนาจในการสอบสวน จับกุม คမ်းขังบุคคลของตำรวจ ได้แก่อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ลักษณะ 2 หมวด 2 อำนาจสืบสวนสอบสวน มาตรา 17 ที่ว่า พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจทำการสืบสวนคดีอาญาได้ และ ในมาตรา 18 ที่ให้อำนาจข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศ ตั้งแต่ ร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนคดีความผิดอาญาที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งอำนาจในการสอบสวนนี้นอกจากจะให้อำนาจในการสอบสวนคดีความผิดทางอาญา อันจะนำมาซึ่งอำนาจในการเรียกตัวบุคคล, จับกุม, คမ်းขังแล้ว ยังรวมไปถึงอำนาจในการปล่อยตัวผู้ถูกจับกุมตัวเมื่อผู้นั้นได้ปฏิบัติตามกฎหมายที่ทำให้คดีสิ้นสุด เช่น การชำระค่าปรับตามกฎหมายกำหนดแล้ว เป็นต้น รวมทั้งอำนาจในการปล่อยตัวผู้ถูกจับกุมเป็นการชั่วคราวในระหว่างการสอบสวนได้ด้วย

อำนาจสำคัญที่นำมาซึ่งผลกระทบต่อประชาชนโดยตรงของตำรวจได้แก่ อำนาจในการจับกุม คမ်းขัง ตรวจค้นบุคคลหรือสถานที่ ยานพาหนะต่างๆ ซึ่งอำนาจนี้ถูก

กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ลักษณะ 5 หมวด 1 ว่าด้วยจับ ชัง จำคุก ซึ่งให้อำนาจตำรวจสามารถจับกุมบุคคลได้ รวมทั้งสามารถควบคุมหรือพันนาการ บุคคลผู้ถูกจับกุมเพื่อมิให้หลบหนี กับทั้งมีอำนาจควบคุม กักขังตัวผู้ถูกจับกุมไว้ได้ก่อนที่จะส่งตัวไปยังศาล

ในหมวด 2 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ลักษณะ 5 ให้อำนาจตำรวจในการตรวจค้นสถานที่หรือค้นตัวบุคคลได้ ในกรณีตรวจค้นสถานที่ หรือ เจ้าของหรือผู้ดูแลไม่ยินยอมให้เข้าไปก็มีอำนาจที่จะใช้กำลังหรือทำลายสิ่งกีดขวางได้

อำนาจประการสำคัญของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่อาจถูกมองว่าตำรวจใช้อำนาจหน้าที่เกินกว่าเหตุ ได้แก่ การป้องกันตัวตามกฎหมายในกรณีมีการต่อสู้กับผู้กระทำผิด และทำให้ผู้กระทำผิดนั้นถึงแก่ความตาย หรือที่กล่าวกันว่าเป็นการ “วิสามัญฆาตกรรม” ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว อำนาจนี้มีได้จำกัดอยู่แต่เพียงตำรวจเท่านั้น แต่กฎหมายให้อำนาจครอบคลุมไปถึงประชาชนทุกคนในประเทศไทยที่ใช้สิทธิในการป้องกันตนเอง อำนาจนี้คือ อำนาจตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ที่กำหนดว่า “ผู้ใดจำต้องกระทำการใดเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือของผู้อื่นให้พ้นภัยอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย และเป็นภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง ถ้าได้กระทำพอสมควรแก่เหตุ การกระทำนั้นเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้นั้นไม่มีความผิด”

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า แม้ประมวลกฎหมายอาญาจะให้สิทธิอำนาจนี้แก่ประชาชนทั่วไปที่จะป้องกันสิทธิของตนเองได้ แต่ตำรวจมักถูกมองว่าเป็นผู้ใช้อำนาจตามกฎหมายนี้โดยไม่มีผู้ใดมาถ่วงดุลย์อำนาจไว้ เพราะตำรวจเป็นผู้กระทำและดำเนินการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานเอง จึงอาจเห็นแก่ความเป็นตำรวจด้วยกันหรือพรรคพวก จนผู้ถูกกระทำวิสามัญฆาตกรรมสูญเสียผลประโยชน์ได้

อำนาจอื่นๆ ที่ไม่มีกฎหมายรองรับ

ดังกล่าวแล้วว่า ตำรวจนอกจากจะมีอำนาจที่มีกฎหมายรองรับแล้ว ตำรวจยังมีอำนาจอีกชนิดหนึ่งที่แฝงอยู่ในความเป็นตำรวจซึ่งเราเรียกว่าอำนาจแฝง หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นอิทธิพลอย่างหนึ่งที่ตำรวจมีเหนือบุคคลทั่วไป ที่จะชักจูงหรือบังคับให้ผู้อื่นกระทำตามความต้องการของตน ทั้งด้วยความสมัครใจหรือโดยรู้สึกว่าจะถูกบังคับหรือต้องกระทำตามโดยไม่สมัครใจเพราะเกรงกลัวต่ออำนาจดังกล่าว

อำนาจที่ไม่มีกฎหมายรองรับนี้ เกิดจากการที่ตำรวจมีอำนาจตามกฎหมายในการให้คุณให้โทษแก่ผู้อื่นได้ ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงกลัวว่าตำรวจจะใช้อำนาจตามกฎหมายนั้นกระทำกับตนเองให้ได้รับความเสียหาย เดือดร้อน โดยในกรณีนี้ อาจเป็นกรณีที่ตำรวจใช้อำนาจอย่างถูกต้องตามกฎหมายแต่เลือกปฏิบัติเฉพาะบุคคล, ใช้อำนาจตามกฎหมายในทางที่ไม่ถูกต้องหรืออาศัยช่องโหว่ของกฎหมายในการใช้อำนาจ หรือแม้แต่การใช้อำนาจในทางที่ผิดหรือละเมิดกฎหมาย โดยเมื่อมีการตรวจพบความผิดดังกล่าว ตำรวจก็จะมีการช่วยเหลือพวกเดียวกันให้พ้นผิด

การกระทำตามอำนาจที่ไม่มีกฎหมายรองรับของตำรวจนี้ บางคนอาจกระทำไปโดยความสมัครใจเพื่อต้องการหาผลประโยชน์จากตำรวจ ทั้งจากการที่ถือเป็นพวกเดียวกัน หรือหาประโยชน์ด้วยวิธีการอื่นๆ

จุดประสงค์และวิธีการในการใช้อำนาจของตำรวจ

โดยที่ทราบกันแล้วว่าภาระหน้าที่ของตำรวจคือ

1)การรักษาความสงบเรียบร้อย ปราบปรามโจรผู้ร้ายตรวจตราป้องกันไม่

ให้เกิดเหตุร้าย และจับกุมตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ

2) รักษาและบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำผิดทางอาญา และดำเนินการกับผู้ที่จะผิดกฎหมาย

3) การบำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาชน ช่วยเหลือให้ความปลอดภัยแก่ประชาชนทั้งในด้านทรัพย์สิน ชีวิต และร่างกาย

4) ดูแลและรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเป็นเวลานาน

ดังนั้นจุดประสงค์ในการใช้อำนาจของตำรวจจึงเป็นไปเพื่อภารกิจดังกล่าวข้างต้นเป็นหลัก โดยตำรวจจะใช้อำนาจตามกฎหมายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในภารกิจ หน้าที่ ซึ่งโดยรวมแล้วภารกิจของตำรวจก็คือความสงบสุขโดยรวมของสาธารณะหรือส่วนรวมนั่นเอง ดังนั้นหากจะกล่าวเป็นส่วนรวมของประเทศก็คือรัฐแล้ว จุดประสงค์ในการใช้อำนาจของตำรวจก็เพื่อความสงบสุขของรัฐนั่นเอง

แต่โดยที่ตำรวจก็เป็นข้าราชการคนหนึ่ง ที่ต้องแสวงหาความก้าวหน้า ในหน้าที่การงาน จึงไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่า การกระทำต่างๆ ของตำรวจที่ได้กระทำไปตามอำนาจหน้าที่ เป็นการกระทำเพื่อแสวงหาความเจริญก้าวหน้าให้กับตนเอง หรือเพื่อให้ตนเองได้อยู่ในอำนาจต่อไป

การใช้อำนาจของตำรวจนั้น จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่อยู่ในกรอบของกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ ที่กำหนด ควบคุมไว้ ทั้งขอบเขตและวิธีการใช้อำนาจ สามารถกระทำได้เพียงใด สิ่งใดไม่อาจกระทำได้ นอกจากนี้ การที่ตำรวจอยู่ในสังคม การใช้อำนาจต่างๆ จึงต้องคำนึงถึงคุณธรรม ความดีของส่วนรวมด้วย แต่ก็มีในบางครั้งที่ตำรวจจำเป็นต้องใช้อำนาจและวิธีการที่นอกเหนือกฎหมายดังกล่าว เพื่อความสงบสุขของส่วนรวม แต่ตำรวจจำต้องปกปิด ปิดบังการใช้อำนาจและวิธีการเช่นนั้นไม่ให้

ผู้ใดได้รับรู้ แม้ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่ประชาชนบางส่วนเรียกร้องให้กระทำก็ตาม เช่นการดำเนินการที่เทียบขาดกับผู้กระทำความผิดในบางลักษณะความผิด หรือบางคน เป็นต้น

แต่สิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ก็คือตำรวจบางคนจะกระทำนอกเหนือจากอำนาจที่ตนมีอยู่เพื่อความเจริญก้าวหน้า แสวงหาอำนาจและรักษาไว้ซึ่งอำนาจของตน รวมถึงการใช้อำนาจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น และเพื่อการสนองความต้องการอื่นๆ ที่มักจะเกิดขึ้นในสังคมบริโภคนิยม

การใช้อำนาจของ “เจ้าผู้ปกครอง” และตำรวจ

หากจะเปรียบเทียบแล้ว วัตถุประสงค์และวิธีการใช้อำนาจของ “เจ้าผู้ปกครอง” ตามแนวความคิดของ มาคิอาเวลลี และ ตำรวจ ก็ไม่แตกต่างกันนัก กล่าวคือ

โดยวัตถุประสงค์หลักของการใช้อำนาจ เป็นไปเพื่อความสงบสุขของรัฐกับการแสวงหาและรักษาไว้ซึ่งอำนาจของตน

วิธีการใช้อำนาจระหว่าง “เจ้าผู้ปกครอง” และ ตำรวจ เป็นสิ่งที่ค่อนข้างแตกต่างกันบ้าง โดย “เจ้าผู้ปกครอง” จะใช้อำนาจโดยไม่คำนึงถึงวิธีการที่ใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยไม่คำนึงถึงคุณธรรม ความดี หรือศีลธรรม ทั้งนี้เพราะ “เจ้าผู้ปกครอง” คือกฎหมายของรัฐ นั่นเอง ในขณะที่ตำรวจจำต้องทำตามกฎหมาย กฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้แล้ว เพราะตำรวจไม่ได้เป็นกฎหมายของรัฐ แต่สังคมเป็นผู้กำหนด กฎหมายขึ้นมาแล้วตำรวจจึงนำกฎหมายนั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่หรือบังคับใช้กฎหมาย อย่างไรก็ตาม ในบางครั้ง ตำรวจก็ใช้อำนาจด้วยวิธีการคล้ายคลึงกับ “เจ้าผู้ปกครอง” เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของรัฐ หรือบางครั้งตำรวจบางคนจะใช้

วิธีการใช้อำนาจเหมือน “เจ้าผู้ปกครอง” เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัว
หรือพวกพ้อง มิใช่ความสงบเรียบร้อยของรัฐหรือส่วนรวม